

การพัฒนาทักษะการสื่อสาร เพื่อป้องกันความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศ ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร

กนิษฐา จำรูญสวัสดิ์, ศก. ด*

ภาควิชาอนามัยครอบครัว

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

จรรยาพร สุภาพ, พ.บ.

ภาควิชาอนามัยครอบครัว

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

วิรัตน์ กิตติพิชัย, ปร.ค.

ภาควิชาอนามัยครอบครัว

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ปิยะธิดา ขจรชัยกุล, ค.ค.

ภาควิชาอนามัยครอบครัว

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

กนิษฐา จำรูญสวัสดิ์, ศก. ด*

ภาควิชาอนามัยครอบครัว

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

e-mail : phknt@mahidol.ac.th

รับต้นฉบับวันที่ 16 กันยายน 2552

รับลงตีพิมพ์วันที่ 8 มกราคม 2553

บทคัดย่อ

กนิษฐา จำรูญสวัสดิ์, จรรยาพร สุภาพ, วิรัตน์ กิตติพิชัย และคณะ. การพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อป้องกันความรุนแรงทางร่างกาย และทางเพศในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร. ว.สาธารณสุขและการพัฒนา 2553 ; 8(1) : 70-83.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อป้องกันความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศของเด็กนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร การศึกษาแบบ กึ่งทดลองโดยมีกลุ่มเปรียบเทียบกระทำทั้งโรงเรียน ในโรงเรียน 2 แห่ง กลุ่มทดลองมีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 134 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 179 คน ส่วนกลุ่มควบคุม มีจำนวน 122 และ 95 คน ตามลำดับ เก็บข้อมูลก่อนทดลองในทั้งสองกลุ่ม กลุ่มทดลองได้รับกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมประกอบด้วยเกมส์ กระบวนการกลุ่ม บทบาทสมมติ การระดมสมอง การอภิปรายและการสรุปบทเรียนต่อเนื่องกันนาน 11 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับแผนการสอนไปดำเนินการต่อโดยครูที่เข้าร่วมสังเกตการณ์หลังสิ้นสุดโครงการ เก็บข้อมูลซ้ำหลังสิ้นสุดกิจกรรม ดำเนินการในช่วงเดือน มิถุนายน-กันยายน 2548

ก่อนการทดลองคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารของกลุ่มทดลอง ไม่แตกต่างจากกลุ่มควบคุม ($p=0.175$) แต่หลังการทดลองมีคะแนนต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ ($p=0.04$) กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.014$) ขณะที่ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติของคะแนนที่เพิ่มขึ้น ในกลุ่มควบคุม

โปรแกรมพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อป้องกันความรุนแรงทางร่างกาย และทางเพศ มีความเหมาะสมที่จะใช้กับเด็ก เพื่อเพิ่มทักษะชีวิตในเรื่องการสื่อสารที่ดีต่อกัน ช่วยป้องกันปัญหาความรุนแรงทางร่างกาย และทางเพศที่จะเกิดขึ้นในโรงเรียน ควรผนวกเข้ากับวิชาที่สอนในโรงเรียน และควรได้มีการขยายรูปแบบการดำเนินงานไปยังโรงเรียนอื่นต่อไป

คำสำคัญ ทักษะการสื่อสาร การป้องกันความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศ เด็กนักเรียน

Communication skills to prevent physical and sexual violence in Primary extend to secondary school in Samutsakorn Province

ABSTRACT

Chamroonsawasdi K, Suparp J, Kittipichai W, et al. Communication skills to prevent physical and sexual violence in Primary extend to secondary school in Samutsakorn Province. JPHD. 2010; 8(1) : 70-83.

This study is aimed at using a participatory learning program to enhance communication skills of students in primary extend to secondary school, Samutsakorn province to prevent physical and sexual violence. A whole school-based quasi-experimental study with non equivalent group was conducted among 2 schools. The experimental group, were 34 students in primary school and 179 students in secondary school. The control group, were 122 students in primary school and 95 students in secondary school. Pre-test was done in both groups. Among the experimental group, a participatory learning program with games, group process, role play, brainstorm, discussion and conclusion was sequencing conducted during 11 weeks. While the control group, no intervention was carried out but all of learning modules and materials were given to the teachers who participatorily observed all activities at the end of study. Post-test was done after completed all activities. The intervention process was conducted during June-September, 2005.

Before program implementation, means score of communication skills of the experimental group was not different from the control group ($p=0.175$) while after program implementation between the two groups were significant different ($p=0.04$). Means paired different score (after-before) in the experimental group was significant increased. ($p=0.014$) while the control group was not significant increased.

A communication skills program to prevent school violence through participatory learning of students under close monitoring from teachers and parents will help students to understand and to realize physical and sexual violence problem as well as to communicate properly with each other. This approach is effective for prevention of school violence and should be further implemented in other schools in the future.

Keywords Communication skills, physical and sexual violence prevention, students

ความสำคัญของปัญหา

ความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศในโรงเรียนเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็กและวัยรุ่น¹⁻² ที่ผ่านมา หน่วยงานต่างๆ ได้แสวงหากลวิธีป้องกัน และควบคุม ภายใต้อาณาเขตทางกฎหมายและมาตรการทางสังคม ร่วมกับการอบรมให้ความรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะ และประสบการณ์ และสร้างเจตคติของคนในสังคมให้หยุดยั้งความรุนแรง ทางร่างกายและทางเพศต่อเด็กและวัยรุ่น³⁻⁴ แต่ก็ยังพบสถานการณ์ของปัญหาในหลายพื้นที่ จากผลการสำรวจความรุนแรงในโรงเรียนของสมบัติ ตาปัญญา ปีพ.ศ. 2549 ใน 8 จังหวัด พบว่าร้อยละ 40 ของนักเรียนถูกรังแกเดือนละ 2-3 ครั้ง ในจำนวนนี้พบภัยคุกคามทางเพศร้อยละ 10.7⁵ ขณะที่ผลการสำรวจความรุนแรงในโรงเรียน เมื่อเดือนตุลาคม 2551 โดยองค์การแพลนอินเตอร์เนชันแนล ประเทศไทย พบว่า ในนักเรียนชั้น ม.1-6 มีความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการกระทำของนักเรียนด้วยกันเองและจากครูกระทำกับนักเรียน ที่นักเรียนกระทำ ได้แก่ การกระทำความรุนแรงทางเพศ การทะเลาะวิวาททำร้ายร่างกาย การใช้คำหยาบคาย การหนีเรียน ทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน และการลักขโมย ตามลำดับ ส่วนความรุนแรงที่ครูกระทำ ได้แก่ การว่ากล่าว ด่าทออย่างรุนแรง ให้อายคำหยาบคาย ไม่รับฟัง เหตุผล และไล่ออกจากชั้นเรียน ซึ่งสร้างความเจ็บปวดให้กับเด็ก⁶ นอกจากนี้ผลการสำรวจของสถาบันรามจิตติในโครงการ Child watch ปี 2551 พบว่าเด็กมัธยมศึกษาเคยถูกทำร้ายด้วยนักเรียนด้วยกันเองร้อยละ 13-18 เคยพกพาอาวุธไปโรงเรียนร้อยละ 21-29 และต้อง

โทษในคดีทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ ยาเสพติด และคดีทางเพศเพิ่มขึ้นจากปี 2550 ถึงกว่าร้อยละ 20⁷

กลวิธีหนึ่งที่จะช่วยป้องกันปัญหาความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศในเด็กและวัยรุ่นที่ได้ผลดีในระดับหนึ่ง คือ การพัฒนาทักษะชีวิตภายใต้กระบวนการเรียนรู้ที่อาศัยทฤษฎีปัญญา ทางสังคม (Social cognitive theory) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เจตคติที่ดีต่อการเผชิญหน้าและแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้อง และเหมาะสม รวมทั้งการพัฒนาทักษะการสื่อสารทางบวกกับคนรอบข้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸

โปรแกรมพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของนักเรียน จะช่วยให้เด็กมีเจตคติในเชิงบวกต่อการสื่อสารกับผู้อื่น และพัฒนาทักษะในการสื่อสารที่จะช่วยลดปัญหาความรุนแรงในโรงเรียนที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารที่ไม่เหมาะสมลงได้⁹⁻¹¹

ทักษะการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการใช้คำพูดและภาษาท่าทาง เพื่อสื่อสารถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง หรือผู้อื่นหรือการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของตนเองให้ผู้อื่นได้รับรู้อย่างชัดเจน รวมทั้งความสามารถในการรับรู้ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง และการสร้างสัมพันธภาพ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตน และพยายามที่จะเข้าใจอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่แสดงท่าทีของความโกรธ โมโห หรือก้าวร้าว รู้จักที่จะสงบนิ่งเพื่อฟังผู้อื่นพูด แสดงกริยาปฏิเสศที่นุ่มนวลในสิ่งที่ไม่เห็นด้วย สื่อสารด้วยกิริยาและวาจาที่เหมาะสมและสุภาพ เพื่อให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจโดยไม่เกิดอคติต่อ

ผู้พูด¹²⁻¹⁴ ทักษะการสื่อสารที่ดีเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างสัมพันธภาพ¹⁵ การสื่อสารถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของทักษะชีวิต ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข และนำไปสู่การมีสุขภาพกายและจิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติเชิงบวกต่อการสื่อสาร พัฒนาทักษะการสื่อสารที่ดี รวมทั้งส่งเสริมการทำความดีของเด็กนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อป้องกันพฤติกรรมเกราะและความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศที่เกิดขึ้นจากนักเรียนกระทำต่อตนเอง หรือความรุนแรงจากครูกระทำต่อนักเรียน อันเนื่องมาจากการสื่อสารที่ไม่ดีระหว่างนักเรียนกับครู

วิธีการศึกษา

ใช้รูปแบบการวิจัยทั้งทดลองที่ดำเนินการทั้งโรงเรียน (A whole school-based program) เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อป้องกันความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศ ในเด็กนักเรียน จาก 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านอ้อมโรงหีบเป็นกลุ่มทดลอง และโรงเรียนวัดศรีสุทธารามเป็นกลุ่มควบคุม อาศัยการคัดเลือกโรงเรียนจากคุณลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่มีขนาดกลาง เปิดรับนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เหมือนกัน เด็กนักเรียนมาจากครอบครัวที่มีภาวะเศรษฐกิจ และสังคมคล้ายคลึงกัน และโรงเรียนทั้งสองแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยได้รับคำยินยอมจากผู้บริหารโรงเรียนให้เข้าไปทำ

การศึกษาได้ ภายใต้การมีส่วนร่วมของคณะครู และนักเรียน กลุ่มทดลองประกอบด้วยนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 141 คน และในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 186 คน ส่วนกลุ่มควบคุมประกอบด้วย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 149 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 99 คน ส่วนนักเรียนชั้นอนุบาล และประถมศึกษา ปีที่ 1-3 ไม่ถูกนำเข้ามาศึกษาด้วย เนื่องจากเด็กวัยนี้มีความสนใจค่อนข้างสั้น และการดำเนินการในแต่ละครั้ง ต้องใช้เวลาร่วมกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง นานประมาณ 2 ชั่วโมง จึงอาจทำให้เด็กเล็กเหนื่อยล้าและไม่ให้ความร่วมมือในการศึกษาได้ ก่อนดำเนินการ ทีมผู้วิจัยได้นัดหมายทีมผู้บริหารและคณะครูของทั้งสองโรงเรียน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน และพบปะนักเรียนของทั้งสองโรงเรียน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และเก็บข้อมูลก่อนดำเนินการ กิจกรรม เพื่อใช้ประกอบการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและใช้เปรียบเทียบกับผลที่ได้หลังจัดกิจกรรม โดยใช้แบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเองเก็บรวบรวมข้อมูล ด้านสังคมประชากรของทั้งนักเรียนและผู้ปกครอง ประสิทธิภาพความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศ ในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมา ทั้งการเป็นผู้กระทำและเป็นผู้ถูกกระทำเจตคติต่อความรุนแรงทางกายและทางเพศ สัมพันธภาพในครอบครัว บทบาททางเพศ การป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส การเข้าใจตนเองและการเข้าใจผู้อื่น การจัดการกับอารมณ์ การแก้ไขปัญหา และการสื่อสารของนักเรียนกับผู้อื่น โดยผู้วิจัยได้ชี้แจงทำความเข้าใจในข้อคำถามแต่ละข้อ สำหรับเด็กนักเรียนที่ไม่สมัครใจเข้าร่วมโครงการโดยตนเอง หรือผู้ปกครองไม่เห็นชอบยินยอม หรือตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วนได้ถูกคัดออกจากการศึกษา

กิจกรรมที่จัดให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มทดลอง ได้จัดแยกกันเป็น 2 ครั้ง ครั้งละ 2 ชั่วโมงในทุกสัปดาห์ติดต่อกัน 11 สัปดาห์ ระหว่างมิถุนายน-กันยายน 2548 โดยโรงเรียนได้ปรับตารางสอนให้ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษาได้ในช่วงเวลา 9.30-11.30 น. วันอังคารจัดกิจกรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และวันศุกร์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 กิจกรรมที่จัดมุ่งหมายให้นักเรียนกล้าที่จะแสดงออกและเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดของตนเองให้ผู้อื่นได้รับรู้ มีทักษะในการดำเนินชีวิต เกิดการเรียนรู้ที่จะปรับปรุง และพัฒนาตนเอง และได้เรียนรู้ในเรื่องความรุนแรงทางกายและทางเพศ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว บทบาทระหว่างหญิงชายที่เหมาะสม การป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส การตระหนักรู้ในตนเอง การเข้าใจในผู้อื่น การจัดการกับอารมณ์ ทักษะ การแก้ไขปัญหา และทักษะการสื่อสารเพื่อป้องกันความรุนแรงทางกายและทางเพศ ก่อนดำเนินการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง ผู้นำหลักของกิจกรรมในครั้งนั้นๆ จะสรุปบทบทวนบทเรียนครั้งก่อน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความเชื่อมโยงของเนื้อหาการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องภายใต้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning) ที่ประกอบด้วย เพลง เกมส์ กระบวนการกลุ่มเพื่อสะท้อนแนวคิดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ บทบาทสมมติ การระดมสมองและการนำเสนอเพื่อสะท้อนความคิด การอภิปรายและสรุปแนวคิดจากบทเรียน รวมทั้งการแจกสมุดทำความดี เพื่อให้ นักเรียนลงบันทึกตลอดช่วงเวลาที่ทำเนิการ โดยมีลายเซ็นจากผู้ปกครองหรือครูรับรองนักเรียน ในทั้งสองระดับชั้นได้รับแผนการทำกิจกรรมชุดเดียวกัน แม้ว่าทั้งสองชั้นเรียนจะมีวัยที่แตกต่างกัน แต่ภายใต้กระบวนการ

เรียนรู้ที่เน้นการระดมสมอง การอภิปราย กลุ่มเพื่อสะท้อนความคิดเห็นที่มีทีมนักวิจัย และคณะครู คอยดูแลอย่างใกล้ชิดในแต่ละกลุ่ม และการสรุปสาระแนวคิดเพื่อการนำไปใช้เมื่อสิ้นสุดกิจกรรม ได้ช่วยให้ทั้งสองระดับชั้นมีประสบการณ์การเรียนรู้ และมีความเข้าใจในเนื้อหาที่ใกล้เคียงกัน ส่วนโรงเรียนที่เป็นกลุ่มควบคุมไม่มีการดำเนินกิจกรรม แต่ให้คณะครูของทางโรงเรียนเข้าร่วมสังเกตการณ์การทำกิจกรรมกลุ่มตั้งแต่ต้นจนจบ และหลังสิ้นสุดการศึกษาได้รับแผนการสอน ใบความรู้และใบงานทั้งหมดเพื่อนำไปพัฒนาโรงเรียนของตนต่อไป หลังจบการทดลองประมาณ 2 สัปดาห์ นักเรียนของทั้งสองโรงเรียนได้ตอบแบบสอบถามชุดเดิมซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเก็บข้อมูลหลังทำการทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด เพื่อบรรยายข้อมูลเชิงพรรณนา ใช้สถิติ Chi-square test เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ใช้สถิติ Student t-test เพื่อทดสอบความแตกต่างของคะแนนทักษะการสื่อสารระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมก่อนและหลังทดลอง และใช้สถิติ Paired t-test เพื่อทดสอบคะแนนทักษะการสื่อสาร ก่อนและหลังทำการทดลองในแต่ละกลุ่ม โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ เท่ากับ 0.05

ข้อคำนึงทางจริยธรรม

โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบการป้องกันจากองค์ความรู้ความรุนแรงทางเพศและร่างกายต่อเด็กและสตรี ซึ่งได้รับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณา

จริยธรรมการวิจัยคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เด็กนักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมโครงการมีสิทธิที่จะถอนตัวได้ทุกเมื่อโดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อการเรียนหรือ ผลการเรียนรู้ของเด็ก

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

นักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโครงการมี 313 คน ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมี 217 คน

อายุเฉลี่ย : กลุ่มทดลองเท่ากับ 12.12 ปี (+ 1.65 ปี) กลุ่มเปรียบเทียบ 11.74 ปี (+ 1.61 ปี) ทั้งสองกลุ่มมีอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.004$)

เพศ : อัตราส่วนของเพศชายต่อหญิงทั้งสองกลุ่มอยู่ในเกณฑ์ที่ใกล้เคียงกัน ($p=0.765$)

ระดับชั้น: กลุ่มทดลองร้อยละ 57.2 อยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา 1-3 กลุ่มเปรียบเทียบร้อยละ 56.2 อยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ระดับชั้น การศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.002$)

สถานภาพครอบครัว : ทั้งสองกลุ่มมีส่วนของคำตอบใกล้เคียงกัน ได้แก่ บิดามารดาอาศัยอยู่ร่วมกัน (ร้อยละ 71.2 และ 71.3, $p=0.873$) บิดามารดาแยกกันอยู่ หรือมีการหย่าร้าง (ร้อยละ 19.4 และ 22.7, $p = 0.354$) และบิดาหรือมารดาเสียชีวิต (ร้อยละ 6.1 และ 2.6, $p = 0.599$; ร้อยละ 5.1 และ 3.7, $p = 0.466$)

บุคคลที่พำนักอาศัยด้วย: ทั้งสองกลุ่มระบุในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ในเรื่องการพำนักอาศัยอยู่กับบิดา (ร้อยละ 42.9 และ 34.6, $p=0.054$) การพำนักอาศัยอยู่กับมารดา (ร้อยละ 52.3 และ 47.9, $p = 0.327$) ขณะที่การพำนักอาศัยอยู่กับปู่/ย่า หรือตา/ยายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (ร้อยละ 18.7 และ 27.2, $p = 0.021$) ทั้งสองกลุ่ม

มีส่วนของการพำนักอาศัยอยู่กับพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 44.3 และ 46.2, $p = 0.657$) แต่กลุ่มทดลองมีส่วนของการพำนักอาศัยอยู่กับญาติ คนอื่นๆ นอกจากที่ระบุข้างต้น เช่น ลุง ป้า น้า อา ฯลฯ ต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ร้อยละ 8.8 และ 17.7, $p = 0.002$)

ระดับการศึกษาของบิดาและมารดา : ทั้งสองกลุ่มมีระดับการศึกษาของบิดาและมารดาไม่แตกต่างกัน ($p = 0.437$ และ $p=0.174$) ส่วนใหญ่ระบุว่าบิดาจบชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 77.3 และ 72.5) รองลงมาคือจบชั้นมัธยมศึกษา (ร้อยละ 17.8 และ 20.3) สอดคล้องกับระดับการศึกษาของมารดา ซึ่งส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 76.9 และ 77.4) และชั้นมัธยมศึกษา (ร้อยละ 17.1 และ 15.3)

อาชีพหลักของบิดา : ทั้งสองกลุ่มระบุว่า อันดับหนึ่งคือรับจ้าง (ร้อยละ 53.3 และ 52.3) ขณะที่อันดับสอง ในกลุ่มทดลองคือเกษตรกร (ร้อยละ 22.7) ส่วนกลุ่มควบคุมคือค้าขาย (ร้อยละ 23.6) มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของอาชีพบิดาในทั้งสองกลุ่ม ($p=0.004$)

อาชีพหลักของมารดา : ทั้งสองกลุ่มที่พบมากที่สุดคือรับจ้าง (ร้อยละ 53.2 และ 43.1) รองลงมาในกลุ่มทดลองคือเกษตรกรและค้าขาย (ร้อยละ 17.2 และ 17.2) ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบพบอันดับสองคือค้าขาย (ร้อยละ 27.7) และอาชีพแม่บ้านพบมากเป็นอันดับสาม (ร้อยละ 19.8) มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของอาชีพมารดาในทั้งสองกลุ่ม ($p<0.001$)

ความเพียงพอของรายได้: ส่วนใหญ่ทั้งสองกลุ่มระบุว่า ครอบครัวมีรายได้เพียงพอและเหลือเก็บ (ร้อยละ 58.6 และ 66.7) ความเพียงพอของรายได้ครอบครัวไม่แตกต่างกัน ($p = 0.238$) ดังตารางที่ 1

Table 1 Comparison of socio-demographic data

Variables	Group				χ^2 (df)	p-value
	Experiment		Control			
	n= 313	%	n= 217	%		
Age group (year)					10.832(2)	0.004*
8-9	26	8.3	8	3.7		
10-12	154	49.2	135	62.5		
13-16	133	42.5	73	33.8		
Mean $\pm$ SD	12.12 $\pm$ 1.655		11.74 $\pm$ 1.613			
(Min, Max)	(9, 15)		(8, 16)			
Sex	(n = 308)				0.089(1)	0.765
Male	162	52.6	117	53.9		
Female	146	47.4	100	46.1		
Grading					9.228(1)	0.002*
Primary school grade 4-6	134	42.8	122	56.2		
Secondary school grade 1-3	179	57.2	95	43.8		
Parents' status (> 1 answer)						
1) Living together	223	71.2	154	71.3	0.026(1)	0.873
2) Divorced/separated	60	19.4	49	22.7	0.859(1)	0.354
3) Father was dead	19	6.1	11	5.1	0.276(1)	0.599
4) Mother was dead	8	2.6	8	3.7	0.530(1)	0.466
Person currently living with	(> 1 answer)					
1) Father	133	42.9	75	34.6	3.171(1)	0.054
2) Mother	161	52.3	104	47.9	0.962(1)	0.327
3) Grand parents	58	18.7	59	27.2	5.313(1)	0.021*
4) Siblings	137	44.3	100	46.2	0.197(1)	0.657
5) Relatives	27	8.8	38	17.7	9.23(1)	0.002*
Father's education	(n = 264)		(n = 178)		4.06(4)	0.398
Illiterate	5	1.9	5	2.7		
Primary school	204	77.3	129	72.5		
Secondary school	47	17.8	36	20.3		
Diploma	3	1.1	6	3.4		
Bachelor degree and over	5	1.9	2	1.1		

Table 1 Comparison of socio-demographic data (Cont.)

Variables	Group				$\chi^2(df)$	p-value
	Experiment		Control			
	n= 313	%	n= 217	%		
Mother's education	(n = 268)		(n = 190)		3.812(4)	0.432
Illiterate	11	4.1	6	3.2		
Primary school	206	76.9	147	77.4		
Secondary school	46	17.2	29	15.3		
Diploma	4	1.5	4	2.1		
Bachelor degree and over	1	0.4	4	2.1		
Father's occupation	(n = 291)		(n = 174)		17.385(5)	0.004*
Unemployment	14	4.8	9	5.2		
Agriculture	66	22.7	18	10.3		
Trader	38	13.1	41	23.6		
Government officer	6	2.1	4	2.3		
Private organization	12	4.1	11	6.3		
Labor	155	53.3	91	52.3		
Mother's occupation	(n = 297)		(n = 202)		43.817(5)	<0.001*
Unemployment	20	6.7	40	19.8		
Agriculture	51	17.2	8	4.0		
Trader	51	16.6	56	27.7		
Government officer	2	0.7	2	1.0		
Private organization	15	5.1	9	4.5		
Labor	158	53.2	87	43.1		
Family income	(n = 232)		(n = 162)		4.23(3)	0.238
Enough for save	136	58.6	108	66.7		
Enough but not for save	46	19.9	20	12.3		
Neither enough nor debt	24	10.3	17	10.5		
Not enough and have debt	26	11.2	17	10.5		

* Significant at $p < 0.05$

2. ประสบการณ์ในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมาเกี่ยวกับความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศ

ประสบการณ์ในรอบ 6 เดือนที่ผ่านมาเกี่ยวกับความรุนแรงทั้งการเป็นผู้กระทำและการเป็นผู้ถูกกระทำ พบว่าทั้งสองกลุ่มมีสัดส่วนใกล้เคียงกันในเรื่องการถูกผู้อื่นทำร้ายร่างกายด้วยการต่อย ตีหรือขว้างปาสิ่งของใส่ (ร้อยละ 38.3 และร้อยละ 37.4, $p = 0.852$) ประสบการณ์ของการทะเลาะเบาะแว้งกันด้วยวาจาหรือการโต้เถียงกับเพื่อน (ร้อยละ 70.5 และ

ร้อยละ 75.0, $p = 0.252$) การไปชก ตี เตะ หรือการขว้างปาสิ่งของใส่ผู้อื่นนั้น (ร้อยละ 31.1 และร้อยละ 31.9, $p = 0.831$) การไปแอบดูผู้อื่นเข้าส้วม หรืออาบน้ำ หรือการไปจับหน้าอก หรือก้นของเพื่อน (ร้อยละ 7.4 และร้อยละ 7.9, $p = 0.848$) การถูกผู้อื่นแอบดูขณะ เข้าส้วม หรืออาบน้ำ หรือการถูกผู้อื่นจับหน้าอก หรือก้น ของตนเอง (ร้อยละ 5.6 และร้อยละ 5.6, $p = 0.672$) ดังตารางที่ 2

Table 2 Experiences of physical and sexual violence during last 6 months

Experiences during the past 6 month	Experiment gr.		Control gr.		p-value
	n	(%)	n	(%)	
Hit by others	(n = 309)		(n = 214)		0.852
Yes	118	38.2	80	37.4	
No	191	61.8	134	62.6	
Quarrel with others	(n = 308)		(n = 216)		0.252
Yes	217	70.5	162	75.0	
No	91	29.5	54	25.0	
Hit others	(n = 309)		(n = 216)		0.831
Yes	96	31.1	69	31.9	
No	213	68.9	147	68.1	
Snapshot other people in the toilet or touch buttock and breast of other	(n = 310)		(n = 216)		0.848
Yes	23	7.4	17	7.9	
No	287	92.6	199	92.1	
Snapshot by other people in the toilet or buttock and breast have been touched by others	(n = 310)		(n = 216)		0.672
Yes	20	6.5	12	5.0	
No	290	93.5	204	94.4	

3. คะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารก่อน และหลัง ดำเนินโครงการ

3.1 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนดำเนิน โครงการ ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

คะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารก่อนดำเนิน
โครงการของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ไม่แตก
ต่างกัน (25.16 ± 3.37 และ 25.57 ± 3.61 , $p = 0.175$)

3.2 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยหลังดำเนิน โครงการ ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

คะแนนเฉลี่ยทักษะการสื่อสารหลังดำเนิน
โครงการในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญ (27.65 ± 3.43 และ 26.60 ± 3.67 , $p = 0.04$)

3.3 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลัง ดำเนินโครงการในกลุ่มทดลอง

ก่อนดำเนินโครงการ กลุ่มทดลองมีคะแนน

เฉลี่ยทักษะการสื่อสาร 26.90 ± 3.54 คะแนน และหลัง
ดำเนินโครงการมีคะแนนเฉลี่ย 27.63 ± 3.43 คะแนน
โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนที่เพิ่มขึ้นเท่ากับ 0.73 ± 5.07
คะแนน ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนน
เฉลี่ยทักษะการสื่อสาร ก่อนและหลังดำเนินการใน กลุ่ม
ทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p = 0.014$)

3.4 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนและ หลังดำเนินโครงการในกลุ่มเปรียบเทียบ

ก่อนดำเนินโครงการ กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนน
เฉลี่ยทักษะการสื่อสาร 26.17 ± 3.48 คะแนน และหลัง
ดำเนินโครงการมีคะแนนเฉลี่ย 26.62 ± 3.51 คะแนน
โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนที่เพิ่มขึ้นเท่ากับ 0.35 ± 3.01
คะแนน ผลการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนน
เฉลี่ยทักษะการสื่อสาร ก่อนและหลังดำเนินการในกลุ่ม
เปรียบเทียบไม่แตกต่างกัน ($p = 0.580$) ดังตารางที่ 3

Table 3 Comparison of means score before and after program implementation

Comparison of means	Experiment group	Control group	t-test	p-value
Mean $\pm$ SD Before	25.16 ± 3.37	25.57 ± 3.61	-1.36 (527)	0.175
Mean $\pm$ SD After	27.65 ± 3.43	26.60 ± 3.67	2.148 (518)	0.04*
Mean Pair Diff. $\pm$ SD (After - Before)	0.73 ± 5.07	0.35 ± 3.01	2.47 (292) 1.35 (217)	0.014* 0.580

* Significant at $p\text{-value} < 0.05$

4. ผลการทำกิจกรรมกลุ่มตามใบงาน

4.1 สาเหตุที่ทำให้นักเรียนหายใจเพื่อนถูก แต่บางครั้งหายใจไม่ถูกแม้จะรู้จักกันดี

นักเรียนที่เข้าร่วมในกระบวนการกลุ่มสรุป
ถึงสาเหตุที่ทำให้หายใจเพื่อนไม่ถูกในบางครั้ง ว่ามี
สาเหตุมาจากระสนิมของแต่ละคนไม่เหมือนกัน และ
การสื่อสารที่ไม่ชัดเจน พูดไม่ตรงประเด็น ทำให้ไม่

สามารถเข้าใจในความต้องการหรือจิตใจของทุกคนได้
อย่างถูกต้อง

4.2 ทักษะการพูดเพื่อผูกมิตรและลด
พฤติกรรมความรุนแรงต่อกัน ควรประกอบด้วย
การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ สุภาพอ่อนโยน
ไม่พูดจาโกหกหรือใช้คำพูดที่หยาบคาย พูดจาชัดเจน
ตรงไปตรงมา ไม่พูดนินทาให้ร้ายผู้อื่นลับหลัง หรือ

พูดจาต่อเสียดประชดประชัน การแสดงออกทางกาย และวาจา ควรแสดงถึงความจริงใจ ไม่ก้าวร้าว ไม่โอ้อวด ไม่พูดจาหาเรื่อง รู้จักกาลเทศะในการพูดแสดงความคิดเห็น และยิ้มแย้มแจ่มใสเพื่อเป็นการผูกมิตรกับผู้ฟัง

4.3 ทักษะการพูดเพื่อให้อื่นเข้าใจและรู้เรื่องตรงกับที่ต้องการ ประกอบด้วย

พูดจาด้วยน้ำเสียงที่ชัดเจน พูดช้า ๆ ชัดถ้อยชัดคำ หรือพูดชี้แจงด้วยเหตุผล ไม่พูดจาวกไปวนมา หรือพูดติด ๆ ขัด ๆ ไม่พูดจานอกประเด็น สื่อสารแต่เฉพาะสิ่งที่ควรบอกให้ผู้อื่นได้รับรู้หรือเข้าใจ ในบางกรณีอาจใช้การสื่อสารด้วยกริยาท่าทางเพื่อเพิ่มความชัดเจนในสิ่งที่ตั้งใจจะสื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วย

4.4 ข้อดีของการสื่อสารที่ดี

กลุ่มศึกษาระบุถึงข้อดีของการสื่อสารที่ดีว่า จะช่วยสร้างมิตร ผู้คนรักใคร่อยากคบหาด้วย ทำให้คนรอบข้างเข้าใจในสิ่งที่เราต้องการจะบอก และสามารถทำให้เรื่องร้ายกลายเป็นดีได้ในกรณีที่อาจมีความเข้าใจอะไรที่ผิดพลาด สามารถที่จะทำงานหรืออยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เกิดความรักสามัคคีในหมู่คณะและร่วมใจกันทำงานเพื่อส่วนรวม

4.5 ข้อเสียของการสื่อสารที่ไม่ดี

การสื่อสารที่ไม่ดีทำให้ความหมายของคำพูดที่ต้องการสื่อสารผิดไปจากที่ต้องการสร้างความบาดหมาง ก่อศัตรู ทำให้คนเกลียดชัง ไม่มีใครต้องการผูกมิตรด้วย กลายเป็นบุคคลที่สังคมรังเกียจ บางครั้งคนที่รับรู้ข้อมูลอาจเกิดความเข้าใจที่ผิดพลาด หรือไม่เข้าใจในสิ่งที่เราต้องการ ทำให้เสียเวลา เสียงาน บางครั้งทำให้เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่ หรือเรื่องดีกลายเป็นเรื่องร้ายได้

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่าคะแนนทักษะการสื่อสารในกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หลังการทดลอง ขณะที่กลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับที่คะแนนผลต่างเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นหลังทดลอง เทียบกับก่อนทดลองในกลุ่มทดลองมีการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อันเป็นผลมาจากโปรแกรมพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ให้กับกลุ่มทดลอง การให้ความรู้แก่เด็กในโรงเรียนทั้งโรงเรียน เป็นกลวิธีสำคัญที่จะช่วยลดความรุนแรงทางกายและทางเพศ และส่งเสริมให้เด็กทำความดีเพิ่มขึ้น¹⁶ การจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนักเรียนทั้งโรงเรียน เพื่อสร้างการรับรู้และเข้าใจ สร้างเจตคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกัน และพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อลดพฤติกรรมเกราะและความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นกลวิธีสำคัญที่จะกระตุ้นให้นักเรียนในกลุ่มทดลองได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสื่อสารและพัฒนาทักษะการสื่อสารที่เหมาะสม

ถึงแม้ว่าข้อมูลพื้นฐานด้านสังคมประชากรระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจะมีความแตกต่างกันในบางปัจจัย รวมทั้งจำนวนนักเรียนในแต่ละระดับชั้นของทั้งสองกลุ่ม มีความแตกต่างกันก็ตาม แต่เนื่องจากการศึกษานี้เป็นการศึกษาที่กระทำกับนักเรียนทั้งโรงเรียน (A whole school-based approach) จึงไม่สามารถควบคุมลักษณะพื้นฐานของทั้งสองกลุ่มให้เหมือนกันทั้งหมดได้ เนื่องจากวิธีดำเนินการกิจกรรมภายใต้รูปแบบการดำเนินการทั้งโรงเรียนนี้ เป็นกลวิธีทางสาธารณสุขที่ใช้เพื่อป้องกัน

และแก้ไขปัญหาความรุนแรงในโรงเรียน ที่มีเป้าหมายหลักของการดำเนินการอยู่ที่ภาพรวมทั้งหมดของนักเรียน ในโรงเรียนแทนการเจาะจงเป็นรายบุคคล¹⁷ กระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมของนักเรียนเป็นกลวิธีที่เหมาะสม สำหรับการให้ความรู้แก่เยาวชน เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตด้านการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เพราะจะช่วยให้เด็กนักเรียนได้แลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเพื่อน ๆ คล้ายคลึงกับการศึกษาของ สมบัติตาปัญญา¹⁸; Daniel J. Fannery และคณะ¹⁹; Lisa H. Jaycox และคณะ²⁰; และ Fraser MW. และคณะ²¹ ซึ่งให้ผลสอดคล้องกันว่า เด็กนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม มีการปรับเปลี่ยนเจตคติต่อความรุนแรงทางกายและทางเพศมีการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางบวก ลดความก้าวร้าวรุนแรงทั้งทางกายและทางเพศ การมีส่วนร่วมของครูและผู้ปกครองในการติดตามพฤติกรรมและคอยสนับสนุนให้นักเรียนทำความดี เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้กิจกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{16,21} ทักษะสำคัญที่จะช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนเพื่อป้องกันความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศคือ การที่เด็กรับรู้และตระหนักถึงความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศ มีความเชื่อที่ถูกต้องในเรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างเพศ มีการป้องกันที่เหมาะสมได้แก่รู้จักวางตัวต่อการคบหากับเพื่อนต่างเพศ โดยเฉพาะในเพศหญิง การเผชิญหน้ากับปัญหาและมีการสื่อสารที่ถูกต้อง²² การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงทางร่างกายและการถูกล่วงละเมิดทางเพศในเด็กนักเรียนหญิงได้²³

การศึกษานี้มีจุดเด่นตรงที่เป็นการศึกษาแบบกึ่งทดลอง ที่มีกลุ่มเปรียบเทียบวัดผลก่อนและหลัง

โดยดำเนินการทั้งโรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนในทั้ง 2 ช่วงชั้นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ดังนั้น ผลการศึกษาที่ได้จึงสามารถอ้างอิงไปยังนักเรียนในโรงเรียนอื่น ๆ ได้

ความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญ ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและวัยรุ่น ดังนั้นจึงควรนำโปรแกรมพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อป้องกัน ความรุนแรงนี้ไปใช้ดำเนินการในโรงเรียนอื่น ๆ และควรจะผนวกแนวความคิดการพัฒนาทักษะการสื่อสารในเชิงสร้างสรรค์เข้าไปในบทเรียนของทุกโรงเรียน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสื่อสารที่เหมาะสม และพัฒนาทักษะการสื่อสารกับเพื่อนนักเรียนด้วยตนเอง ครู ครอบครัว และคนอื่น ๆ ในสังคม เมื่อมีการสื่อสารต่อกันอย่างเหมาะสม ปัญหาข้อขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท และความรุนแรงก็จะลดลง นับเป็นวิธีป้องกันปัญหาความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรนำรูปแบบการดำเนินงานที่กระทำทั้งโรงเรียนเช่นนี้ไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมสุขภาพของนักเรียนในมิติอื่นๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะครูและนักเรียนของโรงเรียนบ้านอ้อมโรงหีบและโรงเรียนวัดศรีสุทธาราม ที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาครั้งนี้ งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการป้องกันจากองค์ความรู้ ความรุนแรงทางเพศและทางร่างกายต่อเด็กและสตรี ภายใต้การสนับสนุนจากองค์การอนามัยโลก

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. World report on violence and health: Summary. Geneva: World Health Organization; 2002:1-54.
2. A look at violence. Available on line at <http://www.ucalgary.ca/resolve/violenceprevention/English/pdf/resource_manual.pdf> Access on 10/5/2008.
3. Lee DS, Guy L, Perry B, Sniffen CK, Mixon SA. Sexual violence prevention. The Prevention Researcher 2007;14(2):15-20.
4. ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา, บรรณาธิการ. 10 สถานการณ์เด่นทางสุขภาพและผลงานดีๆ ของคนไทย เพื่อสุขภาพคนไทย 2551; สถานการณ์ที่ 1: การแก้กฎหมายข่มขืนและกฎหมายใหม่คุ้มครองผู้ถูกกระทำรุนแรงในสุขภาพคนไทย 2551. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2551:1-128.
5. สถานการณ์ด้านความรุนแรงต่อเด็กในโรงเรียน สืบค้นได้จาก <<http://gotoknow.org/blog/natarach/180680>>. วันที่สืบค้น 20/8/2551.
6. กาญจน์ ศรีปริญญาศิลป์ “หยุดการเพิกเฉย ยุติความรุนแรง อย่างมองข้ามเสียงร้องขอความช่วยเหลือ” สืบค้นจาก <http://www.noviolenceinschools.net> วันที่สืบค้น 18/5/2009.
7. สถาบันรามจิตติ โครงการ Child watch. รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยสถานการณ์เด็กไทยในรอบปี 2550-2551. กรุงเทพมหานคร : มปท, 2551.
8. Evaluation of a peaceful conflict resolution and violence prevention curriculum among sixth grade students. Available on line at <<http://www.ncbi.nlm.gov/pubmed/11336868>>. Access on 19/5/2008>.
9. Durant RH, Barkin S, Krowchuk D. Evaluation of a peaceful conflict resolution and violence prevention curriculum for sixth-grade students. J of Adolescent Health 2001;28:386-393.
10. Garaigordobil M, Maganto C, Perez JJ, Sansinenea E. Gender differences in socioemotional factors during adolescence and effects of a violence prevention program. J of Adolescent Health 2009;44:468-477.
11. Dahlberg LL. Youth violence in the United States: Major trends, risk factors and prevention approaches. Am J Prev Med 1998;14(4):259-272.
12. กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. รายงานการทบทวนสถานการณ์เรื่องพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น : การสร้างเสริมทักษะชีวิตและการให้คำปรึกษา. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2547:1-82.

13. World Health Organization. Life skills education for children and adolescent in schools. Geneva: World Health Organization; 1994:1-53.
14. กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการจัดกิจกรรม ฝึกแก้ปัญหาพัฒนา EQ (สำหรับศูนย์เพื่อนใจวัยรุ่น), พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด; 2548:1-232.
15. ชัยณู พันธุ์เจริญ รัตโนทัย พลับรู้อการ อุษา ทิศยากร. Community skills สื่อสารอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนาเพรส จำกัด; 2549:1-98.
16. Thomas W Miller, Robert F Kraus, Lane J Veltcamp. Character education as a prevention strategy in school-related violence. The Journal of Primary Prevention, October; 2005:455-466.
17. Colorado Department of Public Health and Environment. Compendium of Colorado sexual violence prevention education programs, Fall 2005. Colorado: Colorado Department of Public Health and Environment; 2005:1-7.
18. สมบัติ ตาปัญญา. รายงานการวิจัย การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบแนวทางการป้องกันความรุนแรงต่อเด็กอย่างยั่งยืน ปีที่ 2 ของมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนสำนักงานส่งเสริมสุขภาพ (สสส), 2551. มปท.
19. Daniel J Flannery, Alexander T Vazsonyi, Albert K Liao, Shenyang Guo, Kenneth E Powell, Henry Atha, et al. Initial behavior outcomes for the peacebuilders universal school-based violence prevention program. Develop Psy J; 2003:39(2):292-308.
20. Lisa H Jaycox, Daniel McCaffery, Beth Eiseman, Jessica Aronoff, Gene A Shelley, Rebeccal L Collins, et al. Impact of a school-based dating violence prevention among Latino teen: Randomized controlled effectiveness trial. J of Adolescent H; 2006:39:694-704.
21. Fraser MW, Galinsky MJ, Smokowski PR, Day SH, Terzian MA, Rose RA, et al. Social information-processing skills training to promote social competence and prevent aggressive behavior in the third grades. J Consult Clin Psychol; 2005; Dec:73(6):1045-55.
22. Levy B. Skills for violence-free relationships in School-based violence prevention program: A resource manual for prevention violence among girls and young women. Available on line at [http://www.ucalgary.ca/resolve/violence prevention/English/reviewprog/youthdintro.htm# progswomen](http://www.ucalgary.ca/resolve/violence%20prevention/English/reviewprog/youthdintro.htm#progswomen). Access on 18/8/2008.
23. Suthida Kladtthong. Program development on prevention skills against sexual assault among school aged children in Maung district, Uttaradit province. [Master thesis in Family Health]. Nakhorn Pathom : Faculty of Graduate Studies, Mahidol University; 2007.